

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæst. II. De Præcepto Negativo Confessionis Fidei?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

illud 1. Joan. 3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere: quia videlicet spirituale bonum proximi debet proponi vitæ corporali propriæ.*

18. *Incedum est liberum, siue fugere, siue manere.*

Denique interdum nonnullis fuga in persecutione potest esse libera, sic ut tantum sit consilii, aut fugere aut non fugere. Nam si quis tam forti animo, ut cum Dei adiutorio confidat se posse confessionem sustinere, & non sit populo necessarius, possitque se sine scandalo subducere; nihilominus ejus præsentia putetur allatura spiritualem utilitatem aliis, nec ex ejus morte, si obveniat, notabilia incommoda sint secutura, poterit tunc talis negligere vitam corporalem pro laudabili confessione, & honore Christi Domini, & utilitate spirituali, tum sua, tum proximorum. Quod etiam exemplo variorum martyrum confirmatur. Quia tamen non est ex justitia obligatus eam impendere proximis, nec ejus præsentia est eis absolute necessaria; hinc ad illud non obligatur. Quid autem in talibus occasionibus consultius fiat, aut non fiat, secundum S. Spiritus instinctum & Christianam prudentiam est dijudicandum.

Q U Æ S T I O II.

De Præcepto Negativo Confessionis Fidei.

19. *Fidem in persecutione posse negari, variis hæretici senserunt.*

Idem inus retentam tempore persecutionis posse exterius negari, censuerunt olim Gnostici apud Tertullianum in *Scorpiaco c. 1. Samosita*, seu *Helcesata* apud Eusebium l. 6. *Hist. Eccles. cap. 28.* Quod etiam videntur sensisse *Priscillianista*, qui teste *Augustino Hæresi 70.* propter occultandas contaminationes & turpitudines suæ sectæ, habent in suis dogmatibus hæc verba *Jura, perjura, secretum pandere noli.* Eundem errorem superiori sæculo resuscitarunt *Anabaptista & Libertani.* Estque in praxi apud multos Politicos hujus temporis, & Judæos in locis non liberis.

20. *Fides oppositum docet. Patet ex Scriptura.*

Verum certâ fide tenendum est, nullo casu, ne quidem metu mortis aut alterius incommodi, posse fidem, etsi corde retentam, negari exterius. Patet ex Scriptura *Matth. 10.* ubi cum dixisset Christus, non esse timendos Tyrannos, qui occidunt corpus, subdit: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum &c. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Postea sequitur: *Qui invenit animam suam, id est, qui vitam servat negando Christum in persecutione, perdet eam: & qui perdidit animam suam seu vitam propter me seu (ut *Marcus 8.* dicitur) Evangelium, inveniet eam in gloria scilicet cælesti. Similia habentur *Lucæ 9.* Et ad hæc respicere vide-*

tur *Apostolus 2. ad Timoth. 2.* dicens: *Si negaverimus eum, Christum, scilicet metu mortis aut terrore persecutionis, & ipse negabit nos, id est, non agnoscat pro suis.*

Idem patet ex perpetuo sensu Ecclesiæ, quæ gravissimum semper censuit esse delictum lapsorum in confessione fidei. Unde in lapsos postea poenitentes rigidè olim animadvertibat Ecclesia; ut patet ex *Concilio Elberitano can. 1. 2. & 3. Anagyra* per multa capita, *Nicano c. 1. 10. & 11.* Hinc tot miliones Martyrum potius quævis tormenta passi sunt, quam in confessione fidei deficerent, eam aliquo modo negando. Eundem consensum exhibent Scripta Patrum, *Tertulliani in Scorpiaco c. 1. Et lib. de Corona militis. Cypriani Epist. 10. ad Clerum* dicentis esse summum delictum, etiam iudicio ipsorum lapsorum. Et *Epist. 11. ad Marcum, & 12. ad Plebem* appellantis gravissimum & extremum delictum. *Basilii Hom. 19. in Gordium Martyrem, & aliorum.*

21. *Ex perpetuo sensu Ecclesiæ ac Patrum.*

Ratio est: quia negatio ista est mendacium perniciosum, quo gravis irrogatur injuria Fidei, seu Primæ Veritati, quatenus ita tacite saltem asseritur, fidem Christianam non esse veram, adeoque doctrina Christi cum suo auctore falsitatis arguitur. Deinde sicut reverentia divinæ auctoritatis exigit, ut ei non simus increduli in corde, sic etiam ut ei in signis exterioribus non repugnemus, neque fidem denegemus.

Et ratione.

Est porro indifferens, utrum negatio fiat verbis, scriptis, nutibus, aliisve signis; ut per se patet. Similiter perinde est, si ve fidem Christianam directè & explicitè neges, dicendo eam esse falsam aut dubiam, eamque totam vel aliquem articulum ejus; si ve id facias indirectè & implicitè, ut g. approbando contrariam vel partem ejus; dicendo te Judæum, Calvinistam &c. nisi fortè in casu quo hæc non significarent conditionem religionis, ut in simili statim dicam de nominibus Papistæ &c. Ratio est: quia in assertionem fidei quæ contraria est fidei Catholicæ involvitur negatio fidei nostræ; contrarium enim involvit negationem contrarii. Idem est de eo, qui diceret se nescire, an fides Catholica sit vera, aut necessaria ad salutem. Qui etiam diceret se non esse Papistam, Catholicum, fidelem, Christianum, Christi discipulum &c. omnes enim Catholici semper reputarunt tales verè fidem negasse. Estque id manifestum ex facto Petri, Christum, seu se esse Christi discipulum negantis, Et plane in morali æstimatione pernicæ est, si ve fidem Christianam quis neget explicitè, si ve implicitè.

22. *Perinde est, siue verbis, siue aliis signis; siue directè & explicitè, siue indirectè & implicitè, siue des negetur.*

Monet tamen *Sanchez l. 2. Summa c. 4. num. 8.* non fore negationem fidei, si præmissa vocabula ratione circumstantiarum significarēt non cultorem fidei Christianæ, sed

23. *Quo sensu accepta nomen Papista, Fidelis &c. possunt sed*

in casu negari, salua fidei confessione.

sed aliam conditionem. Unde si v. g. bellum esset inter fideles & aliquos infideles, aut inter aliquam rempublicam Catholicam & Papam ob causas morales civiles, & omnes adhaerentes Papae vocarentur Papistae, similiter adhaerentes fidelibus Fideles, posset quis bello captus sine ulla fidei injuria negare se Papistam aut Fidelem, quia non se negaret talis esse religionis, sed fæctionis. Sic etiam citra infidelitatem posset quis negare se esse sacerdotem vel religiosum: cum per hoc ne implicetur quidem negetur fides, sed tantum negetur certus status, citra quem potest quis esse fidelis, omniaque quae fidei sunt credere & profiteri. Unde sicut cum æquiuocationis potest quis occultare suam nationem vel officium, sic & statum sacerdotalem aut religiosum. Ex quo etiam patet, quomodo possint ad hoc in terris infidelium & hæreticorum assumere vestes seculares aut etiam militares.

Prout negare quis posset se esse sacerdotem vel religiosum.

24. Illicitum est cum æquiuocatione aut restrictione fidem exterris negare. Patet ex sensu Ecclisæ.

Major difficultas est, an possit coram iudice cum restrictione mentali aut per verba ambigua fides negari secundum externam apparentiam, sic ut præsentem apprehendant iderè & serio fieri. Sed communiter Doctores negant id posse fieri, ut testatur & sequitur Pontius. d. 25. in Comment. nn. 170. Et patet ex sensu Ecclesiae, quæ numquam probavit oppositum agendum; quin potius eo ipso, quod fides secundum exteriorem apparentiam ab aliquibus fuisset negata, illos velut lapsos damnauit, non admittens excusationem; quæ alioquin sanè in promptu, aut certè inquirenda erat; immò præviè hæc methodus salua fide evadendi in persecutione gravia incommoda aut mortem, ingerenda fuisset fidelibus, præsertim infirmioribus: quod planè abhorret à sensu & praxi antiquitatis.

25. Ex sensu & exemplis Martyrum.

Id ipsum confirmatur ex sensu Martyrum, qui numquam induci potuerunt, ut aliquid dicerent aut facerent, quo videri possent vel saltem secundum apparentiam fidem negare. Quo spectat celebre factum Erazarum 2. Machab. 6. cujus commiseratione iniqua, ut à morte liberaretur, commoti adstantes, rogabant adferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut Rex imperauerat, de sacrificii carniibus. At ille respondit citò dicens, præmitti scelle in infernum seu lymbum, adeoque mori. Simile legitur de S. Saba Martyre Gotho, qui (ut ex Metaphraste refert Surius ad 12. Aprilis) cum videret quibusdam obtundi carnes non immolatas, ut viderentur satisfecisse mandatis Tyranni de comedendis idolothytis, exclamavit: Si quis ex carniibus illis comederit, Christianus esse non potest. Præclarum item exemplum de S. Gordio Martyre vide apud Basilium Homil. 19.

26.

Huc etiam facit simulatio Libellatico- Herinex Sum. Theol. Pars III.

rum jam olim damnata à Cypriano Epist. 52. Item ex ad Antonianum ante med. Et à Clero Romano Epist. 31. ad Cyprianum inter Epistolâs ejusdem. Quod ut intelligatur, Nota duplex olim fuisse genus lapsorum: nam alii Sacrificati, Thurificati vel Idololatæ communi nomine, alii Libellatici dicebantur. Sacrificati vocabantur, qui quomodocumque immolassent vel immolata gustassent, Thurificati, qui thus obtulissent; Idololatæ generantur omnes, qui quemlibet cultum idolis exhibuissent. Libellatici (omisso genere eorum Christianorum, qui auditâ promulgatione Edicti, ne caperentur aut jacturam in bonis paterentur suæ negationis libellos Præfidi offerebant, evidenter rei negatæ fidei) erant, qui à Magistratibus libellos securitatis impetrabant, solutâ pecuniâ, ne ampliùs inquirentur aut molestantur, idque juxta Baronium ad annum 253. præviè secretâ negatione per se vel per alios nomine suo factâ. Sed quamvis ejusmodi Christum secretò negantes non defuerint, ad quos alludit Clerus Romanus Epist. 31. citatâ dicens: Non est enim immunis à scelere, qui ut fieret, imperavit. De quibus etiam videtur posse intelligi illud Cypriani Serm. de Lapsis longè post med. Fecisse se dixit; quidquid alius faciendo commisit. Nihilominus Libellaticorum crimen in hoc propriè consistebat, quod à Magistratu pecuniâ emerent libellum testimonialem factæ negationis aut impleti mandati Imperatorum, etsi nil tale præcessisset, ut sic redderentur securi contra ulteriorem molestationem; ut satis patet ex Epist. 31. ubi dicitur, quod qui fallaces in excusatione præstigijs querit, negavit, & qui vult videri propofitus adversus Evangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit. Et apertè ex Epist. 52. Cypriani, ubi verba libellum accipientis referuntur, quibus ait, se, ne sacrificaret aut idola adoraret, quod non licebat, ad Magistratum venire, protestando, Christianum se esse, sacrificare sibi non licere, dare se ob hoc præmium, ne quod non licet, faciat. Unde manifestè patet etiam simulatam aut secundum externam apparentiam factam negationem fuisse ab Ecclesia habitam pro illicita & confessioni fidei repugnante.

Item ex damnata simulatione Libellaticorum. Lapsorum alii Sacrificati, Thurificati, vel Idololatæ.

Alii Libellatici.

Vnde se dicit.

An secretò negaverint interdum fidem.

At non semper.

Quos nihilominus antiquitas velut lapsos in fide damnavit.

27. Accedit ratio Theologica.

Denique accedit ratio: tum quia per æquiuocationem seu restrictionem solum hoc ad summum salvaretur, quod abesset mendacium: cetera autem, quæ malitiam negationis fidei, utique aliam, quam mendacii, fundant, manent etiam in tali casu. Tum quia metu mortis aut gravis incommodi posset pariter quis profiteri exterius quamvis hæresim, cum simili restrictione aut æquiuocatione. Tum quia sicut gravem injuriam infert proximo, ejusque honori detrahit, qui coram iudice testatur verbis

P

æqui-

æquivocis, aut cum restrictione, alterum innocentem commisisse crimen; sic etiam æquè detrahit honoræ fidei ac primæ Veritatis, qui secundum externam apparentiam, non obstante scilicet restrictione, fidem negat. Nec refert, quod talis ratione æquivocationis aut restrictionis, uti non mentitur, sic verè non neget fidem, sed solum alijs negare videatur. Nam etiam sic apparenter negare fidem est illicitum, veluti Dei honoris contrarium & fidei contumeliosum: quidquid sit in alijs materijs.

28.
Non licet
unquam
sacrifican-
do idolis
aut simili-
bus factis
simulare
falsam reli-
gionem:
quidquid
malè sen-
sit Adria-
nus.

Hinc meritò ab omnibus passim rejicitur & reprehenditur Sententia *Adriani in 4. g. 1. de Bapt. ad. 5.* docentis per actum externum idololatriæ posse occultari fidem, sepositis scandalis & necessitate confitendi, dum non requiritur confiteri fidem, quasi non magis peccet idololatriam etiam serò simulando, quam si metum, ut Josue, vel furorem, ut David simularet. Ratio est: quia ibi continetur simpliciter externa professio falsæ religionis, & virtualis negatio fidei. Sicut igitur non potest quis verbis protestari sine negatione fidei, se esse Judæum, Mahumetanum &c., sic nec actibus idololatricis profiteri, se esse cultorem idolorum. Unde per talem simulationem non licet adolere thus idolo, sacrificare &c. Estque ac semper fuit hic indubitus sensus Ecclesiæ, quæ semper habuit tamquam negatores fidei & lapsos in fide, qui, etsi fide intus retentâ, exterius per simulationem similes actus fecerunt, pœnitentibus injungendo gravissimas & diuturnas poenas. Idemque confirmatur ex facto S. Marcellini Papæ thus adolentis; quod ipse postea ad eò deslevit. Nec tam attendebatur, an hic & nunc urgeret positiva fidei confessio, quam externa falsæ fidei professio. Aliàs quoque facile semper fuisset evadere pericula persecutionum, si cuilibet non requisito ad confitendum licuisset similes actus præstare.

29.
Possunt ta-
men perejo-
cum aut in
scena simi-
les actus re-
præsentari.

Nihilominus dum præsentés sciunt rem fieri per jocum, seu repræsentando in scenâ facta alterius personæ v. g. Apostatæ, indubiè citra injuriâ Dei aut religionis possunt actus isti materialiter fieri, atque etiam verba negationem fidei denotantia proferri, veluti referendo alterius dicta: *Habent enim* (inquit de jocis *Augustinus l. de Mendacio c. 2.*) *evidentissimam ex pronuntiatione atque ipso jocantis affectu, adde vel ex legendi modo significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis.*

30.
Solvitur
difficultas
de Naaman
Syro 4.
Reg. 5.

Nec obstat I. quòd Naaman Syrus 4. Regum 5. renuntiando in futurum Dijs alienis, petat ab Eliseo sibi indulgeri ac ignosci, si rege Domino ejus innitente super manum ejus, ac in templo Remmon adorante, ipse adoraverit; eisdemque Propheta responderit: *Vade in pace.* Nam (omissâ responsione Quorundam censur-

tium verba Prophætæ non esse concedentis, sed modeste dimittentis hominem, cui plenior instructio non fuit ad majus gravamen conscientia delerisset) communior & verior sententia est; Naaman solum petiisse, ut Regi in templo posset præstare civile ministerium, quod ei extra templum exhibebat, non cultus divini, sed obsequii regii causâ, scilicet ut Rex geniculans ei simul geniculanti inniteretur.

Non obstat II. quòd Jehu 4. Reg. 10. ut deciperet Sacerdotes Baal dixerit, se velle colere Baal, & tamen infra dicatur studiosè egisse; immo hanc Jehu simulationem commendat *Hieronymus in Comment. c. 2. ad Galat.* Nam Jehu rectè quidem fecit occidendo Sacerdotes Baal, non rectè tamen adhibuit tale medium simulationis malæ; nisi quod fortè tamquam vir militaris & rerum divinarum minùs gnarus fuerit, à gravi præsertim culpa, excusatus per ignorantia. Unde factum Jehu passim improbant Sancti, signanter *Augustinus l. contra Mendacium c. 2.* Cui hac in parte magis adhærendum est, quam *Hieronymo*, qui juxta *Viggers q. 3. n. 44.* per Commentaria & doctrinam *Origenis* videtur longius aliquantulum fuisse abductus in defendendis istiusmodi dissimulationibus.

Non obstat III. Quòd Apostolus 1. Cor. 9. ait: *Factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer &c. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Quod allegat *Ambrosius Serm. 69. aliàs 15. de Sanctis* referens factum S. Eusebii Vercellensis, qui in Concilio Mediolanensi dixit sibi quod Ariani placere, sed graviter se ferre quòd sibi filium S. Dionysium Mediolanensem Episcopum juniorem subseribendo præponerent. Quâ ratione obtinens chyrographum Dionysii deleri, Arianos irascens, dixit: *Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto.* Nam respondeo Apostolum non esse omnibus omnia factum, quasi cum Gentibus mentiretur se gentilem, in eorundem sacris participando, vel cum Judæis Judæum, legalia vel necessaria consistendo aut adhibendo, sed singulis se accommodando in licitis, dum apud Gentiles abstinebat à legalibus veluti amplius non obligantibus, apud Judæos iisdem uteretur veluti necdum negotiferis; adeoque omnibus omnia factus, non simulatione fallaciæ, sed compassione misericordia. Auctor Sermonis citati non est *Ambrosius*, sed incertus, etsi antiquus, juxta *Baronium ad ann. m. 355.* Nec simulatio *Eusebii* ibidem relata foret imitanda in causa fidei, etsi viri sanctitas eximia suadeat zelum ipsius ignorantia invincibili seu bona fide coram Deo fuisse excusabilem. Quamvis etiam subscriptio respexit directè condemnationem Athanasii,

31.
Explicatur
difficultas
de simula-
tione Iehu.

32.
Explicatur
illud Apo-
stoli Factus
sum Judæis
tamquam
Judæus; &
discutitur
factum S.
Eusebii Ver-
cellensis.

Qu. III. Qualiter licitū sit occultare seu dissimulare fidem. 163

quæ facti erat; connexa tamen cum causa fidei iudicio zelantium Orthodoxorum. Ob quod Legati Sedis Apostolicæ cum Eusebio subscribere detrectabant, ne sic fidem quoque Nicenam damnare viderentur. Ipse proinde S. Dionysius subscriptionis malè factæ quantumvis e conditione, ut in reliquo consultum foret fidei, postea facti poenitens hac S. Eusebii dexteritate subscriptionem cassavit, modo præmissio.

QUESTIO III.

Qualiter licitum sit occultare seu dissimulare fidem?

33. Qui dissimulant, dissimulare veram fidem, & simulare falsam.

SUPPONO aliud esse dissimulare seu occultare veram fidem, aliud factis simulare falsam. Simulatio enim falsæ fidei, quæ nunquam licet, consistit in factis significantibus hinc & nunc ipsum simulantem profiteri aliam fidem: dissimulatio autem veræ fidei locum habet, quando fit aliquid, ex quo positivè non colligitur dissimulantem esse Christianum seu Catholicum, sic tamen ut non significetur aliis contrarium. Unde omnis, qui verbis aut factis fidem exterius negat, eam quoque etiam in corde manentem, occultat; non omnis tamen, qui fidem occultat aut dissimulat, censendus est eam negare. Tota itaque difficultas est, quæ occultatio seu simulatio censetur non esse fidei negatio, adeoque in certis saltem circumstantiis esse licita.

34. Licet occultatur fides vestitus communis infidelis.

Quæ in re satis constat, in primis non esse illicitum ad occultandam fidem ex causa uti vestibus & signis, quæ non religionem distinguunt, sed Nationem: cum vi suæ institutionis non significant infidelitatem, sed solum, quod quis se velit accommodare Nationis mori politico in vestitu. Unde etiam si quis ex illa natione converteretur, non ideo teneretur mutare habitum; neque eum olim mutarunt Gentiles dum convertebantur.

Namquam id licet vestis aut signo præcepto gestari in honorem falsæ fidei.

E contra Nullo modo verosimile est (ut advertit Castro Palao de fide disp. 1. punc. 17. n. 8.) posse fideles ad se occultandam vestem vel signo, quod Princeps infidelis ab omnibus in suo regno habitantibus, vel aliquo modo comorantibus præciperet gestari in honorem idoli, Mahumetis seu falsæ suæ sectæ; eò quod usus ille esset, meritoque reputaretur falsæ fidei protestatio. Quemadmodum ne quidè metu mortis liceret obedire Principi tale quid alicui in particulari præcipiant.

35. Triplex genus vestitus distinguitur, infidelis.

Ad vestes quod attinet infidelitatem denotantes, eæ sunt in triplici differentia: aliæ quæ enim sunt ob finem politicum institutæ ad dignoscendum infideles formaliter ut infideles sunt; prout Romæ ex ordinatione Pontificis pro Judæis instituta est, pro viris quidem gestatio pilei flavi, pro feminis Herinx Sum. Theol. Pars III.

autem veli flavi in capite deportatio. Aliæ sunt institutæ ad protestationem falsæ religionis, unà tamen ad usum & effectum communem tegumenti corporalis; prout sunt vestes communes Sacerdotis Mahumetani, aut religiosi Ethnici. Aliæ denique sunt merè institutæ ad falsum cultum, quales sunt quibus utuntur sacrificuli in suis sacrificijs & superstitionis ritibus.

36. Quorum nullum est occultandam fidem, multorum sententia.

Nullum porro genus vestium prædictarum ex quavis causa licite usu pari, censent plures Doctores, quos citat & novissimè Arriaga d. 22. sect. 3. Idemque plurimi alii censent de vestibus secundi generis, & ferè omnes juxta Arriaga supra de vestibus postremi generis: quamvis de his in consequenter negetur, si saltem de vestibus secundi generis admittatur, juxta Castro Palao de fide d. 1. punc. 17. n. 3. Ratio generalis est: quia nullo casu licitum est negare veram fidem, aut profiteri falsam per verba; ergo nec per vestes aut alia signa: utraque enim significant ex institutione, & quidem id ad quod instituta sunt. Quare perinde est, si id, quod in domo sit vinum v.g. venale, significetur per scripturam, si per hederam, si per voces, aut alia signa. Adeoque perinde videtur, si quis dicat ore, Sum Judæus; si vestitione vestis; & consequenter sicut illud, sic nec hoc ullo casu licere videtur. Ob quod etiam nullo casu licitum est adolere thus idolo, etiam alioquin ista actio posset fieri ad alios fines; eò quod videlicet dum tali modo fit, sit inseparabilis moraliter significatio falsi cultus. Conantur quidem alii differentiam assignare inter verba & vestes similiæ signa: sed difficulter allegatur, quæ mentem quietet, ut patebit eas consideranti, & pariter, quæ deducit Arriaga supra.

Probasur.

37. Opposita sententia adfertur & declaratur.

Nihilominus cum pluribus alijs Lugo d. 14. n. 82. & seqq. fatetur quidem non licere usum vestium prædictarum, quando ex institutione aut circumstantiis determinatur ad significationem falsi cultus seu fidei; existimat tamen non omnè usum semper ita determinari, adeoque tunc ex gravissima causa licere, quando videlicet qui hominem antea Christianum eis usum videt, non determinatur eo ipso ad judicandam quod fidem deseruerit, sed dubitare aut judicare potest, quod ad alium finem diversum tali veste utatur; & quidè sic, ut vel omnes id sciant, vel certè signa talia sint, ut in ijs circumstantiis, qui aliunde fictionem non noverunt, & sciunt ipsum antea fidelem fuisse, non possint ex vestibus vel signis illis determinatè judicare quod fidem reliquerit, ita ut nec ipsi infideles, si hominem nosset, ejusmodi fidei mutationem possent judicare. In singulis autè momentis, judicandam prudenter, & qualitatè signi, & determinationem ad significandum. Unde à posteriori colligi cæset majorem indeterminationem hujusmodi signorum, quam verborum ad significandam negationem fidei. Quæ quidè indeterminatio juxta ipsū n. 86

